

УДК 343.37

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.85.4.8>

ОКРЕМІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ У СФЕРІ ОБОРОННИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

Гора І.В.,

*доктор юридичних наук, професор,
науково-організаційний центр*

Національна академія Служби безпеки України

Голубокий Т.С.,

аспірант аспірантури і докторантури,

Національна академія Служби безпеки України

Гора І.В., Голубокий Т.С. Окремі питання криміналістичного забезпечення досудового розслідування злочинів, що вчиняються у сфері оборонних закупівель.

У статті розкривається сутність криміналістичного аналізу злочинів у сфері оборонних закупівель та можливості криміналістичного забезпечення їх досудового розслідування. Актуальність цієї проблеми продиктована тим, що злочини у сфері оборонних закупівель, є вкрай небезпечним дестабілізуючим фактором, який негативно впливає на боєздатність Збройних Сил та обороноздатність нашої держави в умовах повномасштабної війни з країною-агресором. Окрема увага приділена взаємозв'язку елементів криміналістичного аналізу таких кримінально каранних діянь з кримінально-правовим. Доведено, що це є цілком закономірним внаслідок виключної ролі кримінального закону в конструюванні складів злочинних посягань. Зазначено, що значення оборонних закупівель для національної безпеки держави зумовлює високі вимоги до ефективності розслідування злочинів. У системі заходів протидії таким злочинним проявам важлива роль відводиться правовому й криміналістичному забезпеченню правоохоронної діяльності у цій сфері.

У криміналістичному розумінні об'єкт злочину у сфері оборонних закупівель – це частина матеріального світу, на котру спрямоване злочинне діяння, тобто на заволодіння чим спрямовано умисел злочинця або те, чому наноситься шкода. Визначено, що для дослідження суб'єкта криміналістичної структури даного виду злочинів мають значення його службові функції. Володіння тими або іншими службовими функціями надає значний вплив на можливість суб'єкта впливати на об'єкт злочинного посягання, доступ до засобів вчинення злочину та обрання зловмисником набору цих засобів, іншими словами значної мірою визначає механізм вчинення злочину. Для формування криміналістичної структури злочинів у сфері оборонних закупівель визначено її елементи та взаємозв'язки між ними. Наведено зміст таких структурних елементів, куди включено: спосіб вчинення й приховування таких злочинів, обстановка злочину (місце, час); типові сліди злочину та ін.

У статті робиться висновок про те, що якість досудового розслідування зазначених видів злочинів знаходиться у прямій залежності від рівня як криміналістичного забезпечення, у тому числі й від наявності науково-обґрунтованих рекомендацій з їх виявлення й розслідування, так і від відповідного судово-експертного забезпечення.

Ключові слова: злочини у сфері оборонних закупівель; криміналістичний аналіз; досудове розслідування; криміналістичне забезпечення; кримінальне провадження; судові експертизи.

Hora I.V., Holubokyi T.S. Separate issues of forensic support for pretrial investigation of crimes committed in the field of defense procurement.

The article reveals the essence of forensic analysis of crimes in the field of defense procurement and the possibility of forensic support for their pre-trial investigation. The relevance of this problem is dictated by the fact that crimes in the field of defense procurement are an extremely dangerous

destabilizing factor that negatively affects the combat capability of the Armed Forces and the defense capability of our state in the conditions of a full-scale war with an aggressor country. Particular attention is paid to the relationship between the elements of the forensic analysis of such criminally punishable acts and the criminal law. It is proved that this is quite natural as a result of the exclusive role of the criminal law in the construction of criminal offences. It is noted that the importance of defense procurement for the national security of the state leads to high requirements for the effectiveness of the investigation of crimes. In the system of countermeasures against such criminal manifestations, an important role is assigned to the legal and forensic support of law enforcement activities in this area.

In the criminalistics sense, the object of a crime in the field of defence procurement is a part of the material world to which a criminal act is directed, i.e. to take possession of what the criminal's intention is aimed at or what harm is caused. It was determined that for the study of the subject of the criminalistics structure of this type of crime, his official functions are important. Possession of these or other official functions has a significant impact on the subject's ability to influence the object of criminal encroachment, access to the means of committing a crime and the criminal's choice of a set of these means, in other words, largely determines the mechanism of committing a crime. In order to form a forensic structure of crimes in the field of defence procurement, its elements and their interrelationships are defined. The content of such structural elements is given, which includes: the method of committing and concealing such crimes, the circumstances of the crime (place, time); typical traces of a crime, etc.

The article concludes that the quality of the pre-trial investigation of the specified types of crimes is directly dependent on the level of forensic support, including the availability of scientifically based recommendations for their detection and investigation, as well as on the appropriate forensic support.

Key word: crimes in the field of defense procurement; forensic analysis; pre-trial investigation; forensic support; criminal proceedings; forensic examinations.

Постановка проблеми. Збройна агресія РФ проти України змусила нашу державу протистояти чималій кількості нових викликів та загроз, що виходять як ззовні, так і формуються всередині держави. Важлива роль в збереженні стабільності й безпеки належить системі сектору безпеки і оборони, на який випала чи не найбільша відповідальність за організацію рішучої відсічі ворогу, збереження територіальної цілісності та суверенітету країни. Укріплення боєздатності ЗСУ є найважливішою проблемою сьогодення. Необхідно зазначити, що оборонні закупівлі є невіддільною складовою частиною забезпечення сфери національної безпеки України. Забезпечення військових потреб вимагає високого рівня професійності, чесності, прозорості та відповідальності виконавців. Проте в останні роки низка корупційних скандалів та маніпуляцій у сфері оборонних закупівель спричинили значний суспільний резонанс та вплинули на авторитет нашої країни. Ці явища мають вагомий негативні наслідки для безпеки країни й ефективності забезпечення військових потреб.

У науковому дослідженні, проведеному в межах Об'єднаної ініціативи Організації з економічної кооперації та розвитку (*англ.* – Organisation for Economic Cooperation and Development – OECD) колективом SIGMA, наведено таке визначення поняття «оборонна закупівля» (*англ.* – defence procurement): – це процес, за допомогою якого влада у сфері оборони набуває різноманітні товари, послуги чи роботи, необхідні для виконання своїх обов'язків та завдань [1].

У липні 2020 року був прийнятий Закон України «Про оборонні закупівлі», де у п. 21 ст. 1 визначено, що оборонні закупівлі – це здійснення державним замовником закупівель товарів, робіт і послуг, призначених для виконання державних програм у сферах національної безпеки і оборони, а також інших товарів, робіт і послуг для гарантованого забезпечення потреб безпеки і оборони [2]. На період дії правового режиму воєнного стану процедури реалізації оборонних закупівель визначає Постанова Кабінету Міністрів України № 1275[3]. Нею встановлено порядок та умови здійснення оборонних закупівель для державних замовників у сфері оборони, служб державного замовника, а також військових частин, організацій (установ, закладів), що уповноважуються рішенням державного замовника у сфері оборони на здійснення закупівель та укладення державних контрактів (договорів), із забезпеченням захищеності державних замовників від воєнних загроз на період дії правового режиму воєнного стану.

Вітчизняними вченими звертається увага на те, що у період дії воєнного стану підвищується значущість належного забезпечення процесів оборонних закупівель, оскільки державні витрати на оборону є пріоритетними і нині зросли вже до 50 % від усіх бюджетних видатків. Це не зменшує потреби дотримуватися загальних принципів проведення публічних закупівель: відкритості та прозорості, максимальної економії, ефективності, недискримінації учасників та конкурентності. Натомість варто враховувати фізичні, економічні й інформаційні безпекові вимоги, а саме: дотримання захищеності замовників від воєнних загроз, забезпечення спрощення проведення публічних закупівель за рахунок скорочення строків проведення закупівлі та спрощення вимог до учасників процедури (зменшення кількості документів, потрібних замовнику від учасників процедури закупівлі), приховування чутливої інформації, результативність процесу закупівель й ефективність використання коштів, насамперед через залучення до тендерів вітчизняних підприємців і забезпечення розвитку внутрішнього ринку, стійкості й обороноздатності [4]. Порушення, що мають ознаки кримінальної караності діяння, вимагають їх належної оцінки, а в разі потреби – негайного проведення розслідування й встановлення винних та притягнення їх до відповідальності.

Метою статті є розкриття окремих аспектів криміналістичного аналізу злочинів у сфері оборонних закупівель, за результатами чого має бути зроблено науково обґрунтований висновок про те, що якість досудового розслідування цих злочинів перебуває в прямій залежності від рівня криміналістичного забезпечення протидії вчиненню даних злочинів.

Стан опрацювання проблеми. Окремі аспекти даної проблематики висвітлювалися у працях таких вітчизняних науковців, як О.В. Артеменко, М.В. Буряк, О.В. Гулак, М.М. Мірошник, Н.І. Ніщенко, О.П. Світличний та ін. Проте ці наукові праці присвячені здебільшого кримінально-правовій оцінці та криминологічному аналізу злочинів у сфері оборонних закупівель. Проблеми виявлення й розслідування злочинів у сфері державних закупівель розглядалися О.В. Авраменко, І.Б. Висоцькою, М.Ю. Ковальською, О.З. Мармура, О.Ф. Пасека та ін. Водночас необхідно констатувати, що не дивлячись на усю складність, серйозність, і певною мірою на неоднозначність, питання криміналістичного аналізу досудового розслідування злочинів у сфері оборонних закупівель майже не досліджені. Спеціальної літератури, в якій би розглядалися проблеми криміналістичного аналізу злочинів у сфері публічних закупівель, у тому числі і в сфері оборони, майже не має.

Виклад основного матеріалу. На початку воєнного вторгнення оборонні закупівлі в Україні фактично опинилися поза будь-якими правилами. Відповідальним за закупівлі дозволили не використовувати визначені законом процедури і не звітувати перед суспільством про результати. В перші місяці війни таке рішення було в певній мірі виправданим. Тоді важливо було діяти швидко та робити все можливе для порятунку країни. Але й сьогодні оборонні замовники країни абсолютно не керуються встановленими й ніким не відміненими правилами і нормами. Звісно, при укладенні договорів діють загальні норми чинного законодавства про договори, оплату та інше. Але жодних правил відбору постачальника, конкуренції немає. Все відбувається в абсолютно ручному режимі. Тому відсутність правил в оборонних закупівлях зараз – це величезний ризик як для розвитку корупції, так і втрати обороноздатності. Особливо враховуючи обсяги коштів, які сьогодні без правил витрачаються через закупівлі [5, с. 162]. Такі витрати слід вважати втратами, що завдають шкоду державі.

Державні оборонні закупівлі – це та сфера оборонної діяльності, яка є найбільш вразливою до корупційного ризику, причому цей ризик може виникнути на будь-якому етапі закупівельного циклу. Необхідно брати до уваги й те, що корупція в оборонному секторі є проблемою, яка становить серйозну загрозу національній безпеці, економічній стабільності та суспільній довірі. Такі корупційні дії як підкуп та розкрадання можуть послабити обороноздатність країни через погіршення якості та ефективності військового обладнання, озброєння та послуг. Це, у свою чергу, ставить під загрозу життя військовослужбовців та безпеку всієї нації. Корупція також спотворює процеси оборонних закупівель, що призводить до завищених витрат, придбання неякісного обладнання та обмеженої конкуренції. Неетичні практики, такі як «відкати» та фаворитизм, можуть підірвати справедливі та прозорі процедури торгів, перешкоджаючи вибору найбільш спроможних та економічно ефективних постачальників. У результаті обмежені ресурси розподіляються неправильно, а гроші платників податків витрачаються даремно, відволікаючи кошти від основних потреб оборони та підриваючи довіру суспільства до державних установ [6].

Ключовими корупційними ризиками централізованих закупівель, на думку М. Буряка, є: завищення ціни предмета закупівлі, зокрема за рахунок маніпулювання додатковими угодами; завищення обсягів предмета закупівлі; маніпулювання на етапі формування лотів, тобто груп товарів для проведення тендеру; підготовка документації конкурсних торгів під конкретного учасника; штучне приведення до застосування переговорної процедури закупівлі; відсутність гарантійних зобов'язань щодо предмета закупівлі; недопостачання товарів (робіт/послуг); приймання продукції, яка не відповідає стандартам якості; закупівля майна, яке не використовують у Збройних Силах України; закупівля майна, яке пропонують виробники (постачальники), а не того, яке необхідне; недопостачання товарів (робіт/ послуг); приймання продукції, яка не відповідає стандартам якості, тощо. Ним підкреслюється, що розвиток корупційних ризиків у державних оборонних закупівлях спричиняє негативні наслідки, зокрема становить безпосередню загрозу життю бійців і населення загалом [7, с. 107, 108].

Необхідно зазначити, сфера оборонних закупівель перебуває під пильним контролем правоохоронних органів зокрема Національного антикорупційного бюро України, Служби безпеки України, які в межах своєї компетенції й підслідності виявляють і розслідують факти незаконної закупівлі зброї, засобів самозахисту, боєприпасів за державні кошти. Директор Національного антикорупційного бюро України С. Кривонос, надаючи інформацію під час спільного брифінгу із керівником САП О. Клименком щодо розслідування злочинів в оборонній сфері, у сфері оборонних закупівель, підкреслив, що розкрадання в армії в цей час – це надзвичайно страшний злочин, і навів дані, що з початку 2024 року детективами НАБУ розслідується понад 60 кримінальних проваджень зазначеної категорії [8].

Найбільшу увагу питанням класифікації злочинів у сфері оборонних закупівель приділяють дослідники у сфері кримінального права, що є цілком закономірним. Примітним є те, що процес розробки класифікації злочинів у сфері оборонних закупівель характеризується відсутністю одноманітності в інтерпретації різними дослідниками тих або інших посягань як таких, що входять до означеної групи. Формування класифікації злочинів у сфері оборонних закупівель супроводжується жвавою науковою полемікою як серед представників сторони обвинувачення, так і з боку сторони захисту. Так, представники сторони захисту звертають увагу на те, що дії замовників у цій сфері кваліфікуються за різними статтями Кримінального кодексу і єдиний підхід відсутній. До вже більш звичних статей 190 «Шахрайство» та 191 «Розтрата» КК України, які інкримінують учасникам публічних закупівель, додаються більш специфічні – ст. 109 «Дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади» та ст. 114-1 «Перешкоджання законній діяльності Збройних сил України та інших військових формувань» [9]. Підходи доволі спірні й підлягають вивченню кожного випадку такої кваліфікації.

Невід'ємною умовою проведення дослідження з проблем виявлення й досудового розслідування злочинів у сфері оборонних закупівель, розробки комплексу рекомендацій, що вносять суттєвий вклад у вирішення даної проблеми, є систематизація названої групи діянь в межах криміналістичної класифікації, що дає змогу виявити загальні та специфічні закономірності, притаманні механізму злочинної діяльності, визначити типові способи їх вчинення, що детермінують формування специфічної слідової картини в межах певних просторово-часових умов і під впливом інших характерних факторів. Відомий вітчизняний вчений-криміналіст В.А. Журавель звертає увагу на те, що криміналістична класифікація злочинів – це засіб упорядкування окремих категорій злочинів за їх криміналістично значущими ознаками [10].

Криміналістична класифікація, враховуючи особливе значення кримінально-правових ознак злочинів відповідної групи, тим не менше, часто не вичерпується такими категоріями як спільність родового чи видового об'єкта злочинного посягання. Якщо в межах кримінально-правових класифікацій злочини найчастіше об'єднуються згідно з розділами КК України, то з точки зору криміналістики особливе значення має сукупність діянь, що утворює загальний чи подібний механізм вчинення злочину. Така класифікація є необхідним елементом побудови окремих криміналістичних методик високого ступеня спільності, стає основою для розроблення відповідних методико-криміналістичних рекомендацій. Як слушно зазначають автори колективної монографії «Розслідування злочинів у сфері господарської діяльності: окремі криміналістичні методики», поділ злочинів за розділами Особливої частини КК України не в усіх випадках забезпечує потреби криміналістичної науки, він не враховує закономірності, важливі з криміналістичної точки зору. Деякі криміналістично подібні види злочинів можуть бути розміщені в різних розділах КК.

Певні види злочинів можуть поєднуватись поміж собою, бути взаємопов'язаними, а їх розкриття та розслідування потребують комплексного підходу [11, с. 10].

При розвитку будь-якої галузі знань, у тому числі криміналістики, виникають проблеми різної складності, котрі потребують специфічних методів і підходів до їх вирішення. Це пов'язане і з тим, що обсяг наукових знань швидко зростає, необхідними стають удосконалення й створення нових, ефективних методів засвоєння і практичного застосування отриманих знань. Сутність методу криміналістичного аналізу полягає у максимальному використанні знань криміналістики для вивчення інформації, котру доводиться обробляти при розслідуванні кримінального провадження. Вітчизняна вчена Е.І. Оржинська наголошує на тому, що метод криміналістичного аналізу – це метод підходу до виявлення злочинної діяльності, її механізму у часі її становлення й розвитку, сутність якого полягає в умовному розчленуванні досліджуваного об'єкта на окремі складові частини. Кожна з них вивчається у взаємодії як частина цілого, й характерними особливостями останнього виступають дослідження системи інформації у вигляді відображень об'єктів механізму злочинної діяльності, дослідження причин утворення, зміни у цих об'єктах, виявлення й дослідження зв'язків між даними об'єктами [12, с. 54].

Відштовхуючись від даного визначення, ми спробуємо розкрити метод криміналістичного аналізу, беручи до уваги, що головним в ньому є його мета – криміналістичне забезпечення досудового розслідування злочинів у сфері оборонних закупівель. Такий аналіз містить низку функціонально взаємопов'язаних елементів, кожний з яких має свій зміст й певну внутрішню структуру, що утворюють її підсистеми, а саме: предмет злочинного посягання – це, перш за все, безготівкові грошові кошти з бюджетної системи України, що спрямовуються на здійснення закупівель; особа злочинця (суб'єкт злочину) – представники замовника, постачальника; фізичні особи, які виступають від імені організацій, але фактично не здійснюють фінансово-господарську діяльність і які мають певні знання в галузі здійснення закупок.

Особливе значення для криміналістичної структури злочину у сфері оборонних закупівель мають посадові функції його суб'єкта. Володіння тими або іншими посадовими функціями має великий вплив на можливість суб'єкта впливати на об'єкт злочинного посягання, на його доступ до засобів вчинення злочину і набору цих засобів. Іншими словами, значною мірою визначає механізм вчинення злочину. Злочини у сфері оборонних закупівель не можуть бути вчинені без наявності хоча б у одного із суб'єктів злочину повноважень посадової особи або порушення встановленого правила нормативного характеру. Суб'єктами є зазвичай замовники закупівель та виконавці закупівель. Так, відповідно до п. 10 ст. 1 Закону України «Про оборонні закупівлі» державними замовниками у сфері оборони є визначені Кабінетом Міністрів України центральні органи виконавчої влади, інші державні органи, військові формування, утворені відповідно до законів України [2]. Отже, службові особи замовників в оборонних закупівлях є ключовими фігурами процесу прийняття рішень щодо закупівлі військової техніки, обладнання та послуг для забезпечення обороноздатності країни. Оскільки замовником за договором з оборонних закупівель у кінцевому рахунку є держава, то і злочини, котрі вчиняються особами, які виступають від імені замовника, будуть посадовими. Більшість із злочинців в силу свого службового положення мають різноманітні сталі соціальні зв'язки, у тому числі з представниками різноманітних державних органів.

Виконавцем державного контракту (договору) з оборонних закупівель є суб'єкт господарювання незалежно від організаційно-правової форми та форми власності або іноземний суб'єкт господарювання (інша іноземна юридична особа) чи об'єднання юридичних осіб, з якими укладено державний контракт (договір) за результатами проведення закупівель, визначених цим Законом (п. 2 ст. 1 Закону) [2]. Без глибокого аналізу функцій службової особи, котра причетна до вчинення злочину у сфері оборонних закупівель, виявити прямий зв'язок між вчиненими нею діями і наслідками, які настали, практично не можливо. Тому, розслідуючи такі злочини, слідчий завжди здійснює збирання матеріалів для вивчення функцій службової особи.

Механізм взаємодії елементів криміналістичної структури злочинів зазначеної категорії, реалізується за такою схемою: суб'єкт впливає на об'єкт за допомогою засобів. На суб'єкті та об'єкті залишаються сліди від засобів, і навпаки, може мати місце взаємний контакт суб'єкта та об'єкта без посередництва засобу, в результаті чого між ними відбувається процес слідоутворення. В аспекті криміналістичного аналізу злочинів у сфері оборонних закупівель на окрему увагу заслуговують питання щодо визначення таких обставин: спосіб; обстановка; знаряддя злочину.

Так, спосіб злочину чи злочинна технологія містить в собі: підготовку злочину, а саме підготовку фіктивних документів для надання до конкурсної комісії; вчинення злочину – виконання завідомо неякісних робіт, у меншому обсязі та ін.; приховування злочину – складання фіктивних актів прийомки виконаних робіт та ін. Наприклад, розкрадання бюджетних коштів з використанням своїх службових повноважень досить часто вчиняється під час проведення конкурсних (тендерних) торгів. Зокрема, злочинні діяння вчиняються шляхом: закупівлі товарів, робіт або послуг за завищеними цінами; закупівлі непридатного до використання або експлуатації устаткування, товарно-матеріальних цінностей; оплати фактично не виконаних робіт або послуг (підписання фіктивних актів); здійснення держаної закупівлі без проведення процедур, передбачених законодавством (наприклад, якщо сума договору перевищує встановлену законодавством межу) тощо; витрати бюджетних коштів на придбання товарів, робіт або послуг в обсягах, які перевищують встановлені граничні суми витрат [13, с. 27].

До обстановки злочину слід віднести: місце і час вчинення, котрі взаємопов'язані між собою й визначаються часом процесу здійснення закупівель; обставини, що сприяють злочину, котрі характеризуються наявністю недоліків правового регулювання й відсутністю належного контролю зі здійсненням закупівель з боку уповноважених органів. Так, місцем вчинення злочинів у сфері оборонних закупівель слід вважати робоче місце підозрюваної особи, оскільки посадові злочини передбачають використання винуватцем повноважень, притаманних йому у зв'язку із посадою, яку він займає. При вчиненні злочину з боку виконавця місцем вчинення злочину є як юридична адреса фірми – учасника оборонних закупівель, так і місце безпосереднього виконання державного контракту. Знаряддями вчинення злочинів у сфері оборонних закупівель є: документи на паперових та електронних носіях; мобільні пристрої, засоби зв'язку та комунікації, електронні платіжні системи (комп'ютерні технології) тощо.

Сукупність елементів криміналістичного аналізу злочинів у сфері оборонних закупівель, взаємозумовлена взаємодія їх компонентів між собою утворюють матеріальні, ідеальні та цифрові сліди злочинів. Необхідно зауважити, що злочини, вчинені під час публічних закупівель у оборонній сфері, залишають сліди у матеріальній та інтелектуальній сферах, до того ж не у вигляді явних фактів протиправної діяльності, а як певні відхилення від установленого Законом України «Про оборонні закупівлі» [2] порядку проведення господарських та інших операцій. Таке узагальнення дасть змогу глибше проаналізувати комплекс криміналістично значущих ознак, притаманних типовим суб'єктам вчинення даних діянь, сформувавши психолого-криміналістичний портрет особистості типових суб'єктів вказаних діянь.

У злочинах у сфері оборонних закупівель матеріальна обстановка має свої особливості – в ній значна доля документів, у тому числі електронних, а також інших носіїв інформації. Будь-яка операція з закупівель супроводжується оформлення великої кількості взаємопов'язаних документів за участі осіб замовника та виконавця й з фіксуванням в них усіх робіт. Вивчення документів з урахуванням їхніх інформаційних зв'язків є дуже важливим для слідчого. Адже якщо практично будь-яка з господарських операцій не виконувалася чи була здійснена в іншому у порівнянні з документальними даними вигляді, розмірі чи іншим способом, то це обов'язково має знайти прояв у невідповідності даних, що містяться в різноманітних документах.

Необхідно зазначити, що специфіка злочинів у сфері оборонних закупівель детермінує тривалість розслідування, зумовлену в значній мірі великим обсягом матеріалів, необхідних для дослідження, детальним відтворенням механізму вчинення злочину, у тому числі всього ланцюга руху грошей; зіставлення фактичних дій посадової особи (представника замовника) його нормативній моделі, отриманням інформації із контролюючих державних органів, перевіркою усього ланцюга контрагентів, тривалістю проведення судових експертиз і експертних досліджень. За умов дефіциту вихідної інформації правильна криміналістична характеристика механізму злочину дасть змогу слідчому оцінити слідчу ситуацію, висунути версії, намітити необхідні слідчі та негласні слідчі (розшукові) дії їх перевірки, визначити загальний напрям розслідування злочинів зазначеної категорії.

Досудове розслідування даної категорії злочинів має свої складності та потребує використання спеціальних знань, а саме і частіш за все – допомоги фахівців в галузі економічних досліджень. Така допомога потрібна в процесі проведення оперативно-розшукових заходів, слідчих та негласних слідчих (розшукових) дій. Неабияку роль у протидії кримінальним правопорушенням у сфері оборонних закупівель відіграють судово-економічні експертизи, оскільки висновок експерта є одним із джерел доказів [14, с. 442].

Так, за процесуального керівництва Спеціалізованої прокуратури у сфері оборони Офісу Генерального прокурора повідомлено про нову підозру колишнім заступнику Міністра оборони України і керівнику Департаменту державних закупівель та постачання матеріальних ресурсів Міноборони. Їм інкриміновано розтрату майна і перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань (ч. 5 ст. 191, ч. 2 ст. 28 ч. 1 ст. 114-1 КК України). За даними слідства, підозрювані у період дії воєнного стану придбали для потреб ЗСУ 50 тисяч бронежилетів, які за своїм якісним станом та характеристиками згідно з висновками судових балістичної, товарознавчої та економічної експертиз не відповідали встановленим вимогам та не могли бути використані у війську. В результаті поставки засобів індивідуального захисту неналежної якості державі заподіяно 948 млн гривень збитків [15].

Сьогодні криміналістика підійшла до формування криміналістичної структури аналізу злочинів у сфері оборонних закупівель. Даний вид злочинів було виокремлено з масиву інших за допомогою критеріїв сфери діяльності та обов'язковості відображення таких елементів криміналістичної структури як об'єкт, суб'єкт та засоби вчинення злочину. Специфіка криміналістичної структури злочинів у сфері оборонних закупівель визначає комплексний характер діяльності з їх розслідування, різноманіття застосовуваних слідчим методів, високі вимоги до рівня його теоретичної підготовки.

Висновки: аналіз практики виявлення й досудового розслідування злочинів у сфері оборонних закупівель свідчить про те, що їх якість знаходиться у прямій залежності від рівня як криміналістичного забезпечення, у тому числі й від наявності науково-обґрунтованих рекомендацій з їх виявлення й розслідування, так і від відповідного судово-експертного забезпечення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Defence Procurement (2011) SIGMA. Public Procurement Dreif 23. URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/5js4vmntfz0p-en.pdf?expires=1585510239&id=id&accname=guest&checksum=6A9A1C48123934FD66B779AB2BB3276E>.
2. Про оборонні закупівлі. Закон України від 17 липня 2020 року № 808-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/808-20#Text>.
3. Про затвердження особливостей здійснення оборонних закупівель на період дії правового режиму воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України № 1275 від 11.11.2022 р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-osoblivostej-zdijsnennya-oboro-a1275>.
4. Гулак О.В., Артеменко О.В., Світличний О.П. Правовий механізм публічних закупівель в оборонній сфері. *Академічні візії*. Вип. 17/2023. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7739425>.
5. Мірошнік М.М., Ніщенко В.І. Проблемні питання корупції в закупівлях у системі ЗСУ. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі: матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф.* (Київ, 7-8 груд. 2023 р.). – Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 161–163.
6. Бондаренко О.С. Корупційні прояви в оборонному секторі в умовах воєнного стану та післявоєнний період: характеристика та заходи нівелювання. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/284793/278853>.
7. Буряк М.В. Корупційні ризики в державних оборонних закупівлях: шляхи мінімізації. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2019. № 2 (18). С. 103–115.
8. НАБУ розслідує понад 60 проваджень щодо злочинів у сфері оборони. URL: <https://umoloda.kyiv.ua/number/0/2006/181611>.
9. Кримінальна відповідальність замовників в оборонних закупівлях. URL: <https://pravo.ua/kriminalna-vidpovidalnist-zamovnykiv-v-oboronnykh-zakupivliakh>.
10. Журавель В. Криміналістична класифікація злочинів: засади формування та механізм застосування. *Вісник академії правових наук України*. 2002. 3(30). С. 160–166.
11. Розслідування злочинів у сфері господарської діяльності: окремі криміналістичні методики: Монографія / Кол. авторів: В.Ю. Шепітько, В.О. Коновалова, В.А. Журавель та ін.; за ред. В.Ю. Шепітька. Х.: Право, 2006. 624 с.
12. Оржинская Э.И. Метод криминалистического анализа преступлений: определение, основные задачи и элементы. *Психопедагогика в правоохранительных органах*. 2014, № 1(56).

- С. 52–54. URL: <https://dspace.oduvs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c7096534-b5a1-411d-9712-339a806ab76f/content>.
13. Виявлення та розслідування злочинів, пов'язаних із зміною ціни при проведенні державних закупівель: навч. посібник / О.В. Авраменко, І.Б. Висоцька, М.Ю. Ковальська, О.З. Мармура, О.Ф. Пасека. Львів: ЛьвДУВС, 2018. 104 с.
 14. Голубокий Т.С. Окремі питання протидії злочинам у сфері оборонних закупівель. *Актуальні питання криміналістики та судової експертизи в умовах воєнного стану: матеріали всеукр. наук.-практ. конф.* (Київ, 3 липня 2024 р.). Київ: НАВС, 2024. С. 439–443.
 15. Експосадовцям Міноборони повідомлено про нові підозри за фактом розтрати ще майже мільярда гривень на закупівлях бронезилетів. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/eksposadovcyam-minoboroni-povidomleno-pro-novi-pidozri-za-faktom-roztrati-shhe-maize-milyarda-griven-na-zakupivlyah-broneziletiv>.